

# Az értelmiség az osztályhatalomban

KÖNYVKRITIKA - LXIX. évfolyam, 12. szám, 2025. március 21.

► *Vörös Boldizsár: Utópiák 133 napja. A Magyarországi Tanácsköztársaság története dokumentumokban. Holnap Kiadó, Budapest, 2024, 300 oldal, 4900 Ft*

**A Tanácsköztársaság vörösterorjáról szóló, az elmúlt években megjelent kiadványokkal Dunát lehetne rekeszteni, annál kevesebb szó esett arról a „nagy ugrásra” tett kísérletről (vö. „Hic Rhodus, hic salta!”), amikor – Konrád György és Szelényi Iván tézisének visszavetítésével – az „osztályhatalomba” jutott értelmiségiek egyik napról a másikra akartak megreformálni mindent, katasztrofális külpolitikai és gazdasági helyzetben. A fiatal értelmiségiek, az ország gazdasági problémáit egyetlen éjszaka megoldani akaró mérnökök az első napokban hitték, hogy ha kiadnak egy rendeletet, azzal mindent el is intéztek – sok intézkedés persze csak papiroson maradt, és ha mégis sikerült megoldani egy problémát, azzal jellemzően csak egy újabbat állítottak elő.**

Okkal tarthat igényt a figyelmünkre a Tanácsköztársaság négy és fél hónapja, amikor a régi elitet elsöprő első világháborús összeomlás nyomán a bolsevikok, a szakszervezeti bürokraták és a politikai kalandorok mellett hatalomra jutottak a progresszív értelmiségiek is. Így a „fejmunkások” lehetőséget kaptak a baloldali radikális műhelyekben (Társadalomtudományi Társaság, Galilei Kör) született modernizációs programok megvalósítására. Bihari Mihály, a Forradalmi Kormányzótanács jegyzőjének megállapítása szerint a proletárdiktatúra idején „főképpen lobogó hajú fiatal értelmiségiek ültek az egykori miniszteri székekben” (*Egy gyorsíró feljegyzései*, 1969). De nem is meglepő ez, ha abból a korabeli szocializmusdefinícióból indulunk ki, amely szerint „a szocializmus azt jelenti, hogy az emberiség ügyeinek vezetését a tudomány veszi át”, ahogy a *Vörös Újság* 1919. március 29-i *Munkásegyletem* című cikkében állt. A pannonhalmi apátságban sem pártüdülőt kívántak berendezni, hanem a „tudósok nemzetközi otthonát”.

A Tanácsköztársaság vörösterorjáról szóló, az elmúlt években megjelent kiadványokkal Dunát lehetne rekeszteni, annál kevesebb szó esett arról a „nagy ugrásra” tett kísérletről (vö. „Hic Rhodus, hic salta!”), amikor – Konrád György és Szelényi Iván tézisének visszavetítésével – az „osztályhatalomba” jutott értelmiségiek egyik napról a másikra akartak megreformálni mindent, katasztrofális külpolitikai és gazdasági helyzetben. A fiatal értelmiségiek, az ország gazdasági problémáit egyetlen éjszaka megoldani akaró mérnökök az első napokban hitték, hogy ha kiadnak egy rendeletet, azzal mindent el is intéztek – sok intézkedés persze csak papiroson maradt, és ha mégis sikerült megoldani egy problémát, azzal jellemzően csak egy újabbat állítottak elő.

Politikusok, propagandisták és párttörténészek szájából annyi ostobaságot hallok a Tanácsköztársaságról, hogy sírni tudnék, de szinte akkor is a könny szökik a szemembe – csak a jó értelemben –, ha arra gondolok, hogy az országos papírhány kellős közepén a Népjóléti és Közegészségügyi Népbiztosság plakátokat nyomtatott az anyák figyelmeztetésére, hogy a kánikulában egy kis vizet is adjanak a csecsemőknek. És hogy „a nyári hasmenés könnyen válik veszedelmessé”, ezért „ha a csecsemő széke vizes, nyálkás, túrós vagy zöld”, azonnal vigyék orvoshoz, és adjanak a picinek cukor nélküli kamillateát (amely mindenre orvosság, amint azt a csehszlovák *Kisvakond* sorozatból is tudhatjuk).

A megható falragasz képével ebben a kötetben találkozhatunk, amelyben a hangsúly az utópiák realizálási kísérleteire esik, mint a fővárosi lóversenypálya felszántására és bevetésére, hogy a kertészeti újításokban bízó agrármérnökök az ott termelt zöldséggel biztosítsák az éhező Budapest élelmiszer-ellátását. Vagy arra

az ennél is ambiciózusabb vállalkozásra, hogy megszüntessék a prostitúciót, ahogy azt August Bebel vizionálta *A nő és a szocializmusban*. A hiánypótló dokumentumkötetben Vörös Boldizsár szakszerű bevezetője értelmezi az általa kiválogatott forrásokat (mindig érdekes részleteket 1919-es rendeletekből, propagandakiadványokból, egykori riportokból és naplójegyzetekből), egyben remek, kiegyensúlyozott összefoglalását is nyújtva a Tanácsköztársaság történetének, amelyben persze a terrorról is szó esik.

Mi volt az a vízió, az itt és most (vagy legalábbis holnap) megteremtendő „Seholsincsország”, amelyre hivatkozva Lukács György a *Taktika és etika* című esszéjében bűnös eszközként elfogadta az erőszak alkalmazását? Vörös Boldizsár Nyikolaj Buharin *A kommunisták (bolsevikiek) programja* című – hazánkban a Kommunista Magyarországi Pártja kiadásában megjelent – művének techno-utópiáját idézi, amely így festette fel a világforradalom célját: „Legvégül az egész emberiségnek egyetlen munkásüzemmé kell lennie, ahol az emberiség egyetlen egy, szigorúan kidolgozott, kiszámított és kimért terv alapján, minden munkáltató és tőkések nélkül, a legjobb gépekkel és a legnagyobb műhelyekben dolgozik a maga számára.” Hogy ebből az utópiából miként lehet disztópia, azt a Tanácsköztársaságot átélő, a korábban szocialista eszmékért lelkesedő Szathmári Sándor a hinek szigetén mutatja be a *Kazohinia* című modern *Gulliver*-átiratában.